

Konya'da Cumhuriyet Döneminde Dokuma Faaliyetleri

H. Melek HİDAYETOĞLU*
Meral AKAN **

Weaving Activities in Konya during the Republican Period

ÖZET

Konya, dokumacılık konusunda önemli bir merkezdir. Dokuma faaliyetlerinin tarihi neolitik döneme kadar dayanmaktadır. Tarihi süreç içerisinde çeşitli örnekler vermiş olan Konya dokumacılığı Cumhuriyet döneminde de önemli bir yere sahiptir. Araştırmada Cumhuriyet döneminden günümüze kadar olan süreçte Konya'da satılmak üzere elde üretilen dokumalar ve Cumhuriyet döneminde ticari bir sektör niteliğinde olan dokuma faaliyetleri ve dokumacılığın bu dönemdeki genel özellikleri ele alınmıştır. Hammadde temini, iplik elde edilmesi ve renklendirilmesi, dokuma teknikleri, genel desen özellikleri ulaşılabildiği ölçüde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu dönemde Konya'da faaliyet gösteren işletmeler hakkında bilgi verilmiştir. Konya ve çevresi dokumacılığı hakkında yapılan araştırmalar, çoğunlukla bölgesel alan araştırmaları şeklinde hazırlanmıştır. Bu çalışma ile Konya'da Cumhuriyet dönemi dokumacılık faaliyetleri bir başlık altında toplanarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada, bu konuda yapılan çalışmalar incelenmiş, hayatta olan kaynak kişilerden bilgi alınmaya çalışılmış ve halen faaliyet gösteren işletmelerden yararlanılmıştır. Bu süreçte Konya'da açılan kurslar, yürütülen projeler, ticari faaliyetler araştırmaya kaynak oluşturmuştur. Bu değerlendirmeler sonucunda Konya'da Cumhuriyet dönemi el dokumacılığı konusunda genel bir tablo oluşturulmaya çalışılmıştır

Anahtar Kelimeler: Konya, Cumhuriyet dönemi, El dokumacılığı, Halı, Düz dokumalar.

ABSTRACT

Konya is an important centre in terms of weaving. The history of weaving activities dates as far back as to the Neolithic Age. Weaving in Konya, which has assumed a variety of forms in the course of history, also enjoys a significant place in the Republican era. The present study investigates the weavings that have been woven to be sold in Konya from the beginning of the Republican period until today and the weaving activities which are in the form of a commercial sector in the Republican period. General characteristics of weaving in this period have been explored. Acquisition of raw materials, obtainment and dyeing of thread (yarn), weaving techniques and general qualities of patterns have been evaluated. Moreover, information has been provided about businesses that have been active in this period. Studies on weaving in Konya and its vicinity have been prepared mostly in the form of regional field studies. This study intends to bring together the weaving activities in Konya in the Republican period under a single title and to evaluate them.

In the study, researches that have been conducted in this field have been investigated, information has been obtained from source persons who are still alive and currently active businesses have been consulted. Courses that have been opened in this process, projects that have been conducted and commercial activities have constituted the sources of the study. As a result of these evaluations, a general picture of the weaving in Konya in the Republican period has been drawn.

Keywords: Konya, Republican Period, Hand weaving, Carpet, Flat weaving.

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, e-posta: mhidayetoglu@gmail.com
Assist. Prof. Dr., Selçuk University, Faculty of Fine Arts, Dept. of Trad. Turkish Handicrafts.

** Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Eğitimi Bölümü, e-posta: makan@selcuk.edu.tr
Assist. Prof. Dr., Selçuk University, Faculty of Professional Education, Dept. of Handicrafts Education.

1. Giriş

Konya, Selçuklular ve Osmanlı döneminden bu yana önemli bir dokuma merkezi olma özelliğini sürdürmüş, Cumhuriyet döneminde de bu önemli özelliğini korumuştur. Konya'da halen dokumacılığın sürdürüldüğü ve bilinen dokuma merkezleri Lâdik, Karapınar, Hotamış, Ereğli, Arısama, Emirgazi, Sille, Sızma, Keçimuhsine, Başarakavak, Derbent, Yaylacık (Nuzumlu), İnlice, Çukurçimen, Kavak, Detse, Botsa, Akören, Akşehir, Çiğil, Obruk, Çumra gibi yerleşim yerleridir (Harita 1). Bu merkezlerde coğrafi nedenlerden dolayı geniş ölçüde hayvancılığın yapıyor olması ve boyarmadde olarak kullanılan bitkilerin çeşitliliği, dokumacılığın gelişmesinde ve sürdürülmesinde etkili olmuştur.

Harita 1. Konya Haritası

Konya ili sınırlarının çok geniş olması ve adı geçen bu yörelerin dokuma alanında önemli üretim merkezleri durumunda bulunmasından dolayı her bir yerleşim ayrı bir araştırma konusu olabilecektir. Bu çalışmada genel olarak Konya ilinde Cumhuriyet dönemi el dokumacılığı bir başlık altında değerlendirmeye çalışılacaktır. Bu nedenle ilgili döneme ait veriler sınıflandırılarak ve özetlenerek sunulmuştur. Bu çalışmada Konya'da satılmak üzere elde üretimi yapılan dokumalar ve Cumhuriyet döneminde bir ticari sektör niteliğindeki dokuma faaliyetleri ele alınacaktır. Evlerde günlük ihtiyacı karşılamak ve çeyizlik olarak küçük çapta dokunan dokumalar ise araştırma sınırları dışında bırakılmıştır. Bu örnekler başka araştırmaların konusu olarak daha geniş bir çalışmada değerlendirilmelidir. Ayrıca bu güne kadar çeşitli araştırmacıların bu konuda yaptığı, kaynak niteliği taşıyan değerli araştırmaları bulunmaktadır.

Araştırmada günümüzde halı-kilim ticaretinde faaliyetini sürdüren ve bu konuda geçmişte faaliyet göstermiş olan şahıslarla ulaşılabildiği ölçüde görüşmeler yapılarak veri toplanmaya çalışılmıştır. Bu kişiler geçmişte Konya'da yapağı ticareti, iplik üretimi, boyanması, dokunması ve pazarlama sürecinde bizzat yer almış ve ilin halı-kilim ticaretinde söz sahibi olmuş kişilerdir. Bu kişilerden bazıları bütün süreçlerde faaliyet göstermiş, bazıları ise sadece alıp satarak sektörde yer almıştır. Bu kişiler bu alandaki faaliyetlerini çocuklarına ve torunlarına aktarmışlardır. Bugün Cumhuriyet döneminde bu alanda yer alan kişilerin çocukları ve torunlarından bazıları halen halı kilim üretim ve satış faaliyetlerinde yer almaktadırlar. Araştırmada bugün hayatta olan ve Cumhuriyet dönemine tanıklık etmiş olan A. Necati Çekirdekçi, Osman Büyükkaplan ile ikinci nesil diyebileceğimiz; Mustafa Çekirdekçi, Mustafa Manap, Mehmet Kavutoğlu ve yakın geçmişte üretim ve ticarete yer alan şahıslardan ise Asım Kaplan, Lütfi Girişgin, Ahmet Doğan gibi kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler ve kaynak taraması sonucu elde edilen bilgiler kronolojik bir düzenleme ile sunulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Konya'nın halı kilim üretiminde ön plana çıkmış ve tarihi süreçte bu yönü ile tanınan yerleşim yerlerinden de kısaca bahsedilecektir.

2. Araştırma Bulguları

Araştırmada Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar geçen süre içinde Konya ili ve çevresindeki el dokumacılığı faaliyetleri dönemler, ilgili kişiler, ticarethane ve kurumlar çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllara bakıldığında Anadolu'da ticari hayattaki hareketliliğin maksimum düzeye ulaştığı, 1932-1933 yıllarında ulusal sanayi ve ticaretin Cumhuriyetin yeni yapısı içindeki yerini ve gelişmesini izlemek ve tanıyabilmek için fuar ve sergilere gereksinim duyulduğu kaynaklarda belirtilmektedir.¹ Cumhuriyetin ilk yıllarında (1927-1938) Konya Ticaret Odasının katkıları ve Konya esnafının tanıtımı amacı ile İzmir 9 Eylül sergilerine katılım sağlanmıştır. Bu sergilerde Konya'nın tarım ürünlerinin yanı sıra dokumaları da yer almıştır.² Ayrıca 2. Milli Sanayi Konya Sergisi Gazi Paşa Mektebinde 20 Haziran-5 Temmuz 1933 tarihlerinde Konya ve çeşitli illerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir (Foto 1). Bu sergide üretilen her türlü mahsul, halı-kilim ve keten dokumaların yer aldığı çeşitli kaynaklarda ifade edilmektedir.³

¹ A. Sefa Odabaşı, "2. Milli Sanayi Konya Sergisi", *Konya Bülteni*, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayını, Sayı 19, (Mayıs- Haziran 1998), Konya, s.16.

² Caner Arabacı, *Geçmişten Günümüze Konya Ticaret Odası, 1882-1999*, Konya Ticaret Odası Yayınları, Konya 1999, s. 255-257.

³ Caner, Arabacı, *age.*, s. 258-259; A. Sefa, Odabaşı, *agm.*, 1998, s. 17.

Foto 1. 2. Milli Sanayi Sergisi Afışı

Cumhuriyet öncesinde Sille'de 1000'e yakın halı tezgâhı bulunmaktaydı. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Sille'deki Rumların Pire ve Korfu'ya gönderilmeleri neticesinde buradaki halı tezgâh sayısı %90 azalmıştır. Böylece Sille halı dokumacılığındaki önemini yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır.⁴

1930'lu yıllarda Konya'da küçük sanatlar içinde önemli bir sırada yer alan dokumacılık, 50 dokumacı yanında 3 dokuma atölyesi 50 işçi ile faaliyet göstermekte idi.⁵

1940 yılına ait verilerin bulunduğu bir yayında; bitkisel boyarmaddelerin bulunmasından dolayı Konya'da halıcılığın gelişmiş olduğu Sızma, Lâdik, Sille, Sarayönü'nde yetişen kökboya ve zencifreden elde edilen kırmızı boya sayesinde bu uğraşın yaygınlaşmış olduğu ifade edilmektedir. Konya ve çevresinde dokunan halıların Anadolu halıcılığı içinde Lâdik başta olmak üzere önem arz ettiği vurgulanmaktadır. Bu yayma göre bu yıllarda Konya'da dokunan halıların başlıcaları; Konya-Mezarlıklı, Konya-Lâdik, Konya-Karapınar, Konya-Keçimuhsine, Konya-Sille, Konya-Kavak, Konya-Saray, Konya-

Foto 2. Konya Eski Dellal Pazarı, Konya 2008

İnlice, Konya-Karaman, Konya-Akşehir veya Bermende adları ile ifade edilmektedir. Ayrıca Konya dokumaları grubunda yer alan Karaman seccade ve kilimleri de çok ünlüdür. Bu bölgelerdeki Yörükler tarafından dokunan bu kilimler Avrupa'ya çok miktarda gönderilmiştir. Bu nedenle bu kilimlere Avrupa'da "Karaman" adı verilmiştir. Bu yıllarda Konya ile Koçhisar arasındaki "Beşkardeşler Köyü"nde çeşitli kilimler ve cicimlerin dokunduğu belirtilmektedir. Konya ve çevresinde 1. Dünya Savaşından önce yalnız Bilecik ve Karapınar'da 200 çift taban, 500 seccade, 200 yastık, 200 kilim, 50 cicim, 5 yolluk halısı yıllık olarak imal edilmekte iken, 1940 yılında yapılan imalat bunun çok gerisindedir. "1936 yılından sonra alım-satım fiyatlarında yükselme görülse de fiyat itibari ile yapağı satmanın halka daha kârlı görünmesi, birçok tezgâhın işlerini tatil etmelerine yol açmıştır. 1937'de Akşehir'de Isparta halıları desen ve kaliteleri örnek alınarak işi yapmak üzere Mehmet Gürkan adında bir şahıs tarafından teşebbüse geçilmiştir. 1940 yılında halen bu teşebbüsle Akşehir merkezile Bermende Köyünde işletilen 40 tezgâhta, 120 kadın işçi çalıştırılmakta ve ayda 120 metrekare halı dokunmaktadır. Bu halıların yıkanmaları Isparta'da yaptırılmaktadır" şeklinde ifadeler yer almaktadır.⁶

⁴ Osman Sönmez, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Konya Sanayisine Bir Bakış", *Ulusal I. Konya Ekonomisi Sempozyumu*, Editörler: A. Esen, A. Kaymaz, 18 Nisan 2003, Konya, 2003, s. 21-24.

⁵ Adem Esen, "Cumhuriyetimizin Kuruluşundan Günümüze Konya'da İktisadi Hayatla İlgili Değerlendirmeler", *Yeni İpek Yolu*, Yıl 12, Sayı 129, Konya, 1998, s. 20.

⁶ Midhat Altan, *Konya'nın İktisadi Bünyesine Bir Bakış*, İstanbul, 1940, s. 218.

Konya merkezde tarihi süreçte, halı-kilim ticareti; el dokumalarının dokuyucudan doğrudan alındığı, “eski dellal pazarı” olarak adlandırılan Nakibü'l-Hac Seyid İbrahim Hanında düzenlenen mezatlar yolu ile yapılmaktaydı (Foto 2).

Konya 1973 İl Yıllığında Konya halıcılığına çok kısa değinilirken, o yıllarda Konya'lı iş adamı Kemal Seli'nin Konya halıcılığını ihya etmek ve yaymak amacı ile bir halı fabrikası kurduğu ve yörede 400 kadar halı tezgâhını işler hale getirdiği vurgulanmaktadır.⁷

Konya'da halı- kilim üretimi yapan müteşebbisler değerlendirildiğinde, bu alanda etkin çalışmaları olan işletmeler hakkında 1950'li yıllara kadar bilgiye ulaşılabilmektedir. Bu konuda yaşayan kaynaklardan elde edilen veriler etkili olmuştur. Bu müteşebbisler arasında Kemal Seli, Necati Çekirdekçi, Osman Büyükkaplan, Lütfi Manap, Mehmet Kavutoğlu gibi kişiler ön plana çıkmaktadır.

Kemal Seli: Konya Sille eşrafından Silleli Hakki Efendi'nin oğludur. Amerika'da tahsil görmüştür. 1951'de Konya'da büyük çapta fabrika düzeninde çalışan ilk halı firmasını kuran ve el halısı imalatına başlayan kişidir. Halı imalatına ilk olarak Sille'de iplik fabrikası ve boyahane kurarak adım atmıştır. Lâdik'te kurduğu atölyede el halısı imalatına başlamıştır. Dokuttuğu halıların ipliklerini yine kendi tesisi-

sinde yapağıdan, boyanmış iplik sürecini kapsayan alanlarda bir entegre tesise sahipti. Bu tesis Konya merkez Sille yolu üzerinde bulunmaktaydı. 1977-1978'li yıllarda Lâdik'te dokumacılıkla uğraşan kişilerin bu tesise iplik boyatmak üzere başvurdukları alınan bilgiler arasındadır.⁸ Lâdik'in dışında Isparta ve köylerinde ayrıca, Ünye'de halı tezgâhları bulunmaktaydı. Edinilen bilgilere göre Türkiye'deki Hilton Otelinin düz halılarını dokumuştur. Bu halılar desensiz 26x33 Isparta kaliteli halılardır. Çözgü ve atkısı pamuk, ilme ipliği yün malzemelidir. Bu halılar Lâdik'te dokunmuştur. Kemal Seli'nin 1957'de Hilton Otelinin el dokuması düz halılarını m2 si 110 liraya dokuttuğu kaynak kişiler tarafından verilen bilgiler arasındadır. 1960'larda yaşadığı ekonomik güçlükler ve sözü edilen bir yangın nedeni ile Lâdik'teki atölyesini Kaplanlar halıcılığına devretmiştir.⁹ 7-13 Aralık 1987 yılında V. VAKIF Haftası Etkinlikleri kapsamında Türk El Halıcılığı konularının ele alındığı bir Halıcılık Semineri düzenlenmiştir (Foto 3).

Foto 3. Halıcılık Semineri

Bu seminerde bu alanda çalışan bilim adamlarının yanında dokuma üretiminde önemli katkıları bulunan Kemal Seli'nin de bir bildirisi yer almaktadır. Bu bildiriye Kemal Seli, 1950'lerde başlatmış olduğu faaliyetin içeriği ve üretim sistemi hakkında ge-

⁸ Mustafa Kızılcayası, (1960, Lâdik doğumlu, Lise mezunu, 23 yıl kooperatifte çalışmış), 14.10.2010 tarihinde şifahen verdiği bilgilere göre.

⁹ A. Necati Çekirdekçi (1928, Konya doğumlu, Konya'da yapağı tüccarı), 22.07.2003 tarihinde, Osman Büyükkaplan (1936, Konya doğumlu, Konya'da halı tüccarı), 28.10.2008 tarihinde şifahen verdiği bilgilere göre.

⁷ Konya İl Yıllığı, 1973, s. 415.

niş bilgiler vermiştir. Halı imalatı ve pazarlama konusunda o dönemdeki işletme anlayışının ötesinde bir bakış açısı sergileyen Kemal SELİ, kaliteli üretimin yanında yerel işgücünün istihdamı konusunda çözüm önerileri geliştirmiştir.¹⁰ Sayın Prof. Dr. Bekir Deniz, "Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları" isimli yayınında Lâdik halıları konusunu işlerken bu bölgede faaliyet gösteren kişiler arasında Kemal Seli'ye de yer vermiştir.¹¹

Osman Büyükkaplan: Konyalı Kaplanzade Hacı Osman Efendi'nin torunudur. Dedesinden ve babası Mustafa Büyükkaplan'dan mesleği devralmıştır. Yapağıcılıkla uğraşan dedesi Hacı Osman Efendi'nin 1929 büyük krizinden etkilenecek mesleği bırakması ile oğlu Mustafa Büyükkaplan babasının işlerini devralmıştır. 1948 yılında ilkokulu bitiren Osman Büyükkaplan babasıyla birlikte 1958'e kadar Uşak, Demirci, Isparta yörelerinden halı almış ve toptan veya perakende olarak, İstanbul'a ve seyyar halıcılara satmışlardır (Foto 4).

Foto 4. Osman Büyükkaplan, Konya 2008

Osman Büyükkaplan'ın el halısı dokutmak üzere kurduğu firmada, o yıllarda Türkiye'de olmayan bir kalitede (buna Lâdik kalitesi denilebilir) atkı ve çözgüsü pamuk, ilme ipliği yün, 40x50 kalitede halı üretimine başlanmıştır. Başta Lâdik ve civar köylerinde, daha sonra Akşehir'den Yunak'a kadar olan bölgedeki köylere tezgâh vererek el halısı dokutmuştur. O dönemde Türkiye'de uygulanmayan, İran'da tatbik edilen bir yöntemle; atkının ilkini kalın, ikincisini ince geçerek halı dokutmuşlardır. Bu şekilde halının tersinde atkı ipliğinin görülmediği, halının sert, sık görünümlü ve tok olduğu ifade edilmektedir. Bu yöntem, A. Necati Çekirdekçi'nin müşterek halı dokuttuğu Acem Ali Usta'dan öğrenilmiştir. Dokuttukları ha-

lıların desenlerini kendi atölyelerinde Ispartalı Burhan Kentli ustanın çizdiğini, bazen de sipariş üzerine Yaşar Savlu Hocanın babasına¹² çizdirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu halıların desenleri çiçekli, göbekli ve madalyonlu düzendeydi. Dokuttukları halıların ilme ipliklerini Ankara yolundaki kendi tesislerinde Ştrayhgarn marka makinelerde hazırlamaktalardı. İplikler Basf marka kaliteli kimyevi boyalarla boyahanede boyanırdı.¹³

Kaplanların yoğun olarak Sarayönü- Lâdik'teki dokuma faaliyetlerini sürdürdükleri dönemde köylere iplik, desen ve tezgâh götüren ekipleri vardı. Ekipler tezgâhları kurar, zaman zaman dokuyucuları kontrol ederlerdi. Atölye sisteminin maliyeti arttırması nedeni ile evlere tezgâh verilerek üretim yapılması tercih edilmiştir. Kaplanlar halıcılığın, halı dokumayı bilen köylerden kişileri halı dokumayı bilmeyen köylere götürerek onların da halı dokumayı öğrenmelerini sağladığı bilinmektedir.¹⁴ Bu dönemde muhtelif köylerde toplam 1000 kadar tezgâhları bulunmaktaydı. Dokutulan halılar toptan olarak hem Ankara ve İstanbul'daki halı tüccarlarına hem de Almanya'ya pazarlanmaktaydı. Bu durum 1965'den 1985'e kadar devam etti. Osman Kaplan'dan alınan bilgilere göre; 1960'larda 6 m², 40x50 kalitede bir halının metrekaresi 280 liraya mal olur, 350 liraya satılırdı. Dokuyucuya 1000 düğüm karşılığında 80 kuruş verilmekteydi.¹⁵

Ahmet Necati Çekirdekçi: Konyalı Çekirdekçi Mustafa Efendi'nin oğludur. Yapağı ticaretiyle uğraşan babasının yanında küçük yaşta bu işe başlamıştır. Genç yaşta yapağı ve yün konusunda uzman denilebilecek düzeye gelmiştir. 1957'de babası Çekirdekçi Mustafa Efendi ile birlikte Lâdik'te el halısı üretimi yapan bir atölyeyi, 1960 yılına kadar işletmişlerdir. Atölyelerinde 50-60 kadar tezgâhta el halısı dokunmaktaydı. O dönemde Konya'nın kendine özgü belli başlı halısı olarak tanımladıkları Lâdik halısını; 40x50 kalitede, atkı ve çözgü ipliği pamuk, ilme ipliği yün malzemedenden olmak üzere dokutmaktaydılar. Modellerin büyük bir kısmı göbekli İran halıları taklit edilerek üretilmiştir. Halıdaki renkler kırmızı, lacivert, gülkurusu ağırlıklı idi. Halının ölçüsüne göre halı dokuyan kişi sayısı değişir, 6 m²'lik bir halıyı en az üç kişi dokurdu.

Çekirdekçi halıcılık 1960'lı yıllarda daha önce Kemal Seli'nin yanında çalışan Acem Ali adındaki ustayı ekibine katmıştır. İşlerin yürütülmesinde Acem

¹⁰ Kemal Seli, "Halı Üretiminde De-Santralize Üretim Sisteminin Tatbiki", *V. Vakıf Haftası Halıcılık Semineri*, Ankara, 1988, s. 47-49.

¹¹ Bekir Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yayguları*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 215, Ankara, 2000, s. 130.

¹² Osman Büyükkaplan'la 28.10.2008 tarihinde yaptığımız görüşmede bu kişinin adını hatırlayamadık.

¹³ Osman Büyükkaplan (1936, Konya doğumlu, Konya'da halı tüccarı), 28.10.2008 şifahen verdiği bilgilere göre.

¹⁴ H. Melek Hidayetoğlu, "Cumhuriyet Döneminde Konya'da Halıcılık", *Konya Kitabı XI, Özel Sayı*, Konya, 2008, s. 339-349.

¹⁵ Osman Büyükkaplan (1936, Konya doğumlu, Konya'da halı tüccarı), 28.10.2008 şifahen verdiği bilgilere göre.

Foto 5. 1950' lerde Çekirdekçi Halıcılıkta Üretilen Halı

Ali usta ve ailesi; bizzat ilme ipliklerinin boyanması, model çizimleri, dokumadan sonra halının kırkım ve yıkanma işlemlerinin yapılmasından sorumlular-
dı (Foto 5). Acem Ali Usta 60x60 kalite halı dokutarak İran tarzını uygulamaktaydı. Yün ilmenin içine %25 tiftik karışımı vardı. Yünler çoğunlukla Balıkesir ve Afyon civarından temin ediliyordu. Yapağı, Ştrayhgarn tesislerinde iplik haline getiriliyordu. Bu tesisler Konya'da

Foto 6. Necati Çekirdekçi Ştrayhgarn tesisleri, Konya 1958

sadece Çekirdekçi ve Kaplanlarda vardı (Foto 6). Bu tesislerde, Lâdik halılarının ilme iplerinde kullanılmak üzere 60x60 kalite için gerekli iplik kalınlığı 3 numara (100 metresi 35 gram), 40x50 kalite Lâdiklerde 2,5 numara (100 metrede 42 gram) iplik üretilirdi. İplikler krom alizarin boya adı verilen ithal boyalar ile boyanırdı. Çoğunlukla Almanya ve İtalya'dan gelen boyalar İstanbul'dan temin edilirdi. İplikler Uşak'ta ya

da kendi tesislerinde boyanırdı. Dokunan halıların çoğunluğu Ankara Kızılay'da Orhan Gürel'e toptan olarak satılmaktaydı. O dönemde 60x60 kalite halının metrekaresini 550 liradan satıyorlardı. 1960'da ihtilal ile birlikte ekonomik sebepler ve Acem Ali Usta'nın İran'a dönmesiyle imalata son verilmiştir. Bu dönemden sonra halı ipi imalatına devam edildi. Bu iplikler Konya'da Lâdik halısı dokuyan ve Kayseri çevresinde Bünyan halısı, Isparta ve çevresinde Isparta halısı dokuyanlara ihtiyaçları doğrultusunda üretildi. El halıcılığının duraklaması nedeniyle 1990'lı yıllarda iplik üretimine de son verilmiştir.¹⁶

1981 yılından itibaren üçüncü kuşak temsilcisi **Mustafa Çekirdekçi** ile birlikte 1960'da terk edilen el halısı üretimine yeniden başlandı. 1983-1994 yılları arasında atkı, çözgü ve ilme ipliği yün olan eski Konya halıları ve Türk halı sanatı içinde ün yapmış halı modelleri yeniden dokundu. Sadece Dedeman otelleri için 60x60 kalite atkı ve çözgüsü pamuk, ilme ipliği yün halılar üretildi. Bu halılar 120x180 cm, 130x200 cm, 140x220 cm gibi boyutlarda otellerin tefrişinde kullanılmak üzere tasarlanmıştı. Dedeman otelleri satın aldığı el halılarının renk ve desen seçimini dokuyucu firmanın beğenisine bırakıyordu. Bu dönemde, Afyon, Kazak, Azeri, Döşemealtı gibi Türk Anadolu halılarının sentezi yapılarak muhtelif halı model-

¹⁶ A. Necati Çekirdekçi (1928, Konya doğumlu, Konya'da yapağı tüccarı), 22.07.2003 tarihinde ve 04.10.2008 tarihinde şifahen verdiği bilgilere göre.

Foto 7. Çekirdekçi Halıcılıkta 1983–1994 Yılları Arasında Üretilen Halılar, Konya 2008.

leri tasarlanarak, yeniden dokunmuştur. Ayrıca kendi modellerini de yaratmışlar ve bu şekilde firma kendi tarzını ortaya koymuştur. Bu dönemde dokunan halıların %99'u ihraç edilmiştir. Firma bir dönem Kayseri, Nuzumla, Keçimuhsine ve Uşak-Eşme'de kilim ve cicim dokutmuştur (Foto 7). 1981'de 200 tezgâhla başlayan üretim; Konya merkez, Karapınar, Kütahya-Simav ve köyleri, Ereğli, Işıklar (Emirgazi), Emirgazi, Seydişehir, Beyşehir, Diyarbakır-Lice, Kars- Kağızman gibi şehirlerde 1987–1988 yıllarında 1500 tezgâhla devam etmiştir. Profil veya ağaç tezgâhlar kullanıldığı, köylünün kendi tezgâhını da kullandığı belirtilmiştir. Çalışanlara düğüm başına 30 kuruş ile 80 kuruş ücret ödendiği ifade edilmiştir. İpliklerin renklendirilmesinde indigo, Alman alizarin ve kökboya kullanılmaktaydı. Alizarinden kırmızının elde edildiği, bu rengin Uşak'ta bir firmaya boyatıldığı, indigonun ise kendi iplik fabrikalarında kullanıldığı, indigo ile mavi, lacivert, yeşil ve tonlarının elde edildiği ifade edilmiştir.¹⁷

Karavan Halıcılık: Konya il merkezinde 1980'li yıllardan itibaren hizmet veren işletme Karavan Halıcılığıdır. Bu işletmede çeşitli turistik eşya yanında en

önemli grubu halı ve kilimler oluşturmaktadır. İşletme sahipleri satışını yaptıkları dokuma ürünleri Konya ve çevresindeki köylere tezgâh, desen ve iplik dağıtarak dokutmuşlardır. O dönemin tercihleri doğrultusunda ebat, desen ve renk düzenlemelerini kendileri yönlendirerek üretim yapmıştır (Foto 8).¹⁸

Genç Ortaklar Halıcılık: Genç Ortaklar Halıcılık, Konya ilinde el dokuması halı-kilim imalat ve satışında 1980'li yıllardan bu yana hizmet vermekte ve kendi ifadeleri ile Konya turistik halı ve kilim satışı

¹⁷ Mustafa Çekirdekçi (1959, Konya doğumlu, halı imalatçısı ve tüccarı), 04.10.2008 tarihinde şifahen verdiği bilgilere göre.

¹⁸ Asım Kaplan (Konya doğumlu, halı imalatçısı ve tüccarı), 01.10.2010 tarihinde şifahen verdiği bilgilere göre.

Foto 8. Karavan Halıcılıktan Görünüm, Konya 2008.

nın yaklaşık %15'ini üstlenmektedir.¹⁹ İmalatın ilk yıllarında sadece halı üretimi yapıldığı, kazak modeli olarak bilinen türün yaygın olarak dokutulduğu belirtilmiştir. İmalatın yoğun yapıldığı yıllarda firma bünyesinde imalatı organize etmekte görevlendirilen üç personel çalıştırılmaktaydı, her biri 50 tezgâhtan sorumluydu. Firmanın 150 tezgâhta üretim yaptırdığı ifade edilmiştir. Bu üretimin Çukurçimen, Akviran, Kayasu (May) gibi merkeze yakın köylerde planlan-

dığı belirtilmiştir. Konya'nın dağ köylerinde yaşayan yaşlı nüfusa yün verilerek el ipi elde edilmekteydi. Günümüzde ise, Aksaray'da fabrikasyon olarak üretilen yün ipliğin alındığı ve kullanıldığı ifade edilmiştir. 1980'li yıllardan bu yana Aksaraylı Mustafa Yapılcan adındaki boyacıya Konya-Adana çevre yolundaki atölyesinde iplikler boyatılmaktadır. Bunun yanında Konya'da Özasya Boyacısı adıyla bilinen Mehmet Tosunyalın'a da iplik boyatılmıştır. O dönemde mevcut yayınlardan ve kataloglardan yararlanarak desenler geliştirilmiştir.²⁰ Ayrıca firma bu yıllar-

¹⁹ Meral Akan- Nuran Kayabaşı, "Konya İlinde Satışa Sunulan Turistik Halı ve Kilimlerde Kullanılan Motifler", *Uluslararası Türk El Dokumaları (Tekstil) Kongresi ve Sanat Etkinlikleri*, 14-15-Mayıs, Konya 2009, s. 329-338.

²⁰ Ahmet Duran (1964, Aksaray doğumlu, halı tamircisi ve pazarlamacısı), 01.10.2010 tarihinde şifahi olarak verilen bilgilere göre.

Foto 9. Genç Ortaklar Halıcılıkta Son Yıllarda Üretilen Laleli Kilim, Konya 2008.

da Konya'nın Hotamış, Obruk, Derbent, Detse, Botsa, İnlice, Kavak, Lâdik, Çiğil gibi tanınmış kilim örneklerini imal etmişlerdir (Foto 9). Bu üretimlerde yöresel özelliklerden taviz verilmediği belirtilmiştir.²¹

Lütfi Girişgin: Türk Silahlı Kuvvetlerinden ayrılarak, 1984 yılında Konya merkezde antika ve yöresel özellik taşıyan halı-kilim alım-satımına başlamıştır. Kişisel merak ve hobi olarak başladığı bu işi meslek olarak sürdürmüştür. Geleneğin etkisi ile doğal olarak üretilen ve bir imalat programının parçası olmayan özellikteki dokumalarla ilgilenen Lütfi Girişgin, halen bu tercihinin korumaktadır. Geçmişte mağazasında satılmak üzere, Milas, Bergama, Ezine, Döşemealtı yörelerine ait halılar bulundurduğunu, ancak günümüzde Konya ve çevresinin özelliğini taşımayan dokumaları pazarlamayı bıraktığını ifade etmiştir. Konya'da Konya'ya ait dokumaların ticaretinin yapılması gerektiğini savunan Girişgin, zamanla buna benzer prensipler edindiğini belirtmiştir (Foto 10). İmalatın son yıllarda içinde bulunduğu kötü durumundan bahsederek, doğal köy üretimi dokumaların bu durumdan etkilenmediğini vurgulamaktadır.²²

²¹ Mehmet Doğan (1971, Konya doğumlu, halı imalatçısı ve tüccarı), 01.10.2010 tarihinde şifahi olarak verdiği bilgilere göre.

²² Lütfi Girişgin (1956, Afyon doğumlu, halı tüccarı), 08.10.2010 tarihinde şifahi olarak verdiği bilgilere göre.

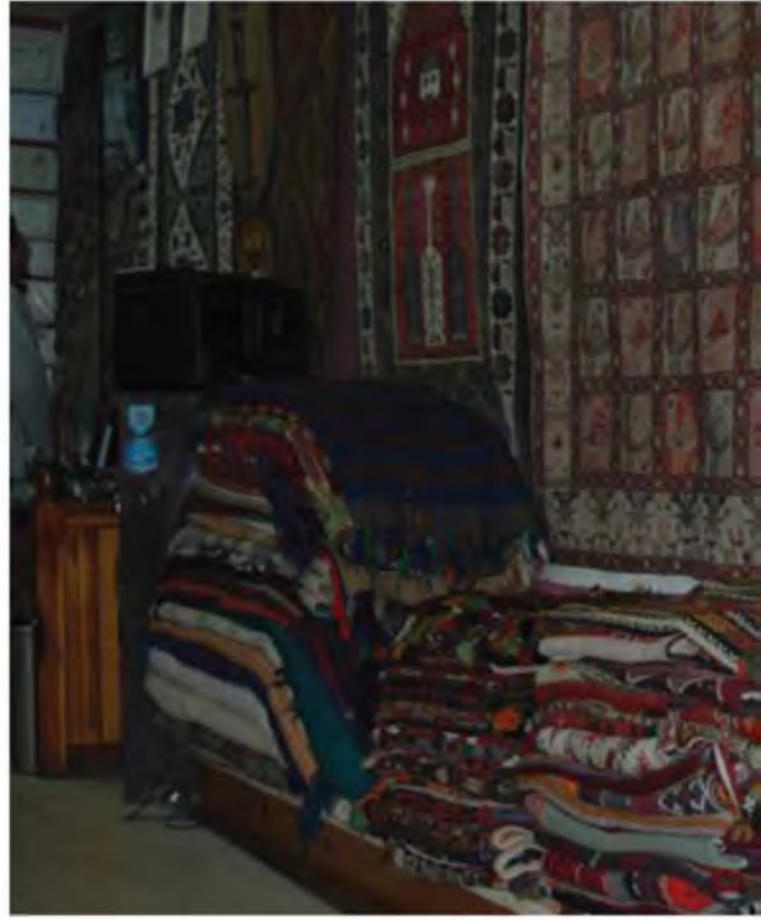

Foto 10. Lütfi Girişgin Satış Mağazası, Konya 2008.

Mustafa Manap: Akkaşlar Halı Tamircisi olarak tanınan firma, 1982'den itibaren faaliyettedir. Mesleği babasından (Lütfi Manap) devralmış, 1993 yılına kadar halı-kilim alım satımı ile ilgilenmiştir. Bu yıldan itibaren halı tamirciliği yapmıştır. Tamir edilecek halıyı esnaftan alarak tamir etmekte ve pazarlamaktadır.²³

Kavutoğlu Ticaret: 1960'lı yıllarda Mehmet Kavutoğlu tarafından halı yastık, karyola halısı gibi Konya'ya özgü dokumalar İstanbul'da Kapalıçarşı tüccarına pazarlanmıştır. Eski dellal pazarında ürün alıp satarak Mevlana caddesinde faaliyet göstermişlerdir. Zaman içerisinde oğlu Ahmet Kavutoğlu ve torunu Mehmet Kavutoğlu tarafından halı-kilim ticaretine yakın zamana kadar devam edilmiştir.²⁴

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1983 yılında Konya Bölge Müdürlüğüne bölgesel özelliği bulunan ve araştırma niteliği taşıyan çalışmalar kapsamında "El Dokuması Halıcılık Anketi" hazırlanmıştır (Foto 11). Bu anketin oluşturulmasında il sınırları içinde hane halkı, işletmeler ve kooperatifler kap-

²³ Mustafa Manap (1967, Konya doğumlu, halı tamircisi ve pazarlacısı), 08.10.2010 tarihinde şifahi olarak verdiği bilgilere göre.

²⁴ Mehmet Kavutoğlu (1974, Konya doğumlu, üniversite mezunu, halı tüccarı), 14.10.2010 tarihinde şifahi olarak verdiği bilgilere göre.

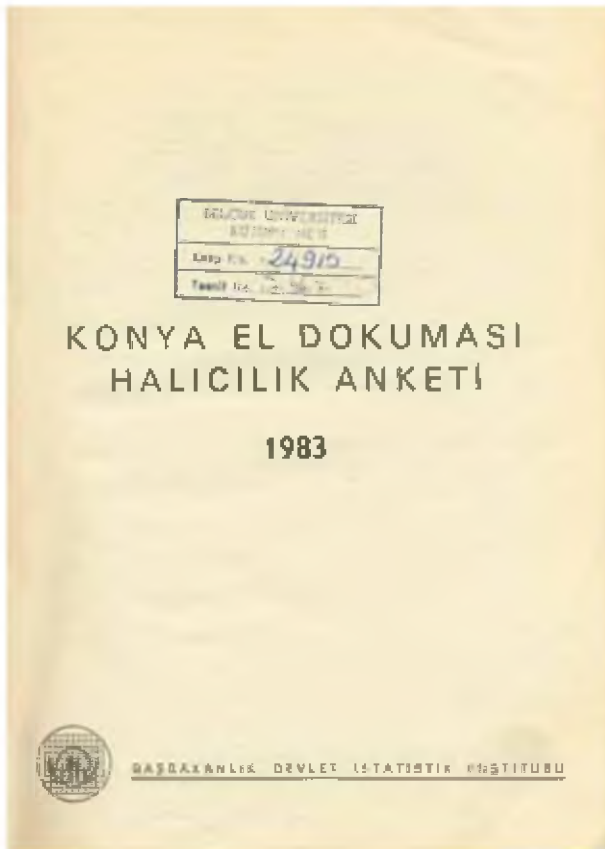

Foto 11. 1983 Konya El Dokuması Halıcılık Anketi.

sanarak el dokumacılığı faaliyetlerine ilişkin bilgiler derlenmiştir. Hane halkı düzeyindeki uygulamada Konya ili sınırları içindeki 344 yerleşim yerinde halıcılıkla uğraşan 8942 hane halkından örnekleme yöntemi ile seçilen 2 ilçe ve 28 köydeki 150 hanede sonuca gidilmiştir. 21 işletme ile 5 kooperatifte ise tam sayım uygulaması yapılmıştır. Bu çalışma ilgili dönemdeki faaliyetler hakkında tablolara dökümler yapılarak istatistikî veriler içermektedir.²⁵

Konya Ticaret Odası Meslek Grupları 2000 yılından sonraki yılları yansıtan raporu verilerine göre; günümüze kadar faaliyetini tamamlamış ya da halen faaliyetlerini sürdüren, il merkezinde 230 adet halı imal eden, satan olduğu kaydedilmiştir.

Konya Ticaret Odasının etüd araştırma ekibi tarafından tespit edilen, ilin sosyal ve ekonomik yapısının belirlendiği bir raporda, 1999 yılında bir önceki yıla göre hayvansal ürünlerden yapağı üretiminde %6,32, keçi kılı üretiminde %6, tiftik üretiminde % 46,75 azalış görülmüştür. Aynı çalışmada Organize Sanayi Bölgelerinde faaliyette olan firmaların sektörel dağılımları çizelgesinde 2000 yılı verilerine göre halı-kilim dokumacılık faaliyetlerini kapsayan Deri ve Tekstil Sanayi 18 işletme ile 8. sırada yer almaktadır. Konya'nın dış ticareti 1998 yılından sonra düşüş göstermektedir. Konya ihracatının diğer sektörel ürünler yanında 5. sırasında "halı ve dokuma" yer almaktadır.²⁶

1997 yılında Azize Aktaş Yasa tarafından yapılan, Konya'daki halı esnafının fikirlerinin alındığı, "Konya'daki El Halıcılığının Bugünkü Durumu ve Problemleri" adlı çalışmada; Konya halıcılığının durumu ve sorunları üzerine tespitler yapılarak ilgili kişilerle görüşülmüştür. Bu çalışmada 1990'lı yıllarda Konya'daki tezgâh sayıları, sipariş ve üretim biçimleri, pazarlama ve turist tercihleri kaynak kişilerden alınan bilgiler doğrultusunda sunulmuştur. Bu yayında ağırlıklı olarak Konya Ticaret Odasının 1990'lı yıllara ait dokuma üretim ve satışını belirten rakamlar nakledilmiştir. Aynı zamanda ihraç edilen ülkeler arasında Almanya, Fransa, İsveç, İtalya gibi Avrupa ülkelerinin yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri, Yeni Zelanda ve İslam ülkelerinin yer aldığı belirtilmektedir. Bu çalışma ilgili yıllardaki sektörde yer alan firmaların temsilcilerinin geniş ölçüde görüşlerine yer vermektedir.²⁷

1998–2001 yılları arasında Konya ilçelerinin sosyo-ekonomik durumunu araştırmak üzere yapılan bir anket çalışmasında bu yörelerde geçmiş yıllarda halı ve kilim dokumacılığının yapıldığı, ancak son zamanlar-

²⁵ Konya El Dokuması Halıcılık Anketi-1983, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1986.

²⁶ KTO Etüd Araştırma Servisi, "İlimizin Ekonomik ve Sosyal Yapısı", Yeni İpek Yolu, Konya Ticaret Odası Dergisi, Sayı:..., s.15-19.

²⁷ Azize Aktaş Yasa, "Konya'daki El Halıcılığının Bugünkü Durumu ve Problemleri", Arş, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi, Yıl 1, Sayı 3, Aralık-1997, s.128-133

da ekonomik yönden bir fayda sağlamadığı gerekçesi ile terk edildiği belirtilmektedir. Buna göre geçmiş yıllarda yoğun olarak halı üretiminin yapıldığı bilinen Derbent ilçesinde ekonomik sebeplerden dolayı üretimin azaldığı ve sadece zorunlu ihtiyaçları karşılamak üzere dokuma üretildiği belirtilmiştir. Emirgazi ilçesinde ise 10 kadar halıcılık şirketinin faaliyet gösterdiği ve 1000 metrekare halı üretiminin yapıldığı ve bu halıların İstanbul ve yurtdışına pazarlandığı ifade edilmektedir. Karapınar'da geleneksel özelliğini koruyan halılar ekonomik güçlükler nedeni ile son yıllarda olumsuz yönde etkilenmiş, halılar değer kaybetmiştir. Yöre dokumacılığı önceleri çeyiz amaçlı iken son 10 yılda ticari amaçlı dokunmaktadır. Sarayönü'nde Lâdik ilçesi ön plana çıkmakla birlikte pek çok köyünde el tezgâhı ile halı üretilmektedir. Zaman içinde Sarayönü Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nce de 6 kez halı dokuma kursu açılmıştır. Tuzlukçu İlçesi'nde ise 1980 yılından sonra ipek halı dokunmak üzere 1000 tezgâh kurulmuştur. Yunak İlçesi'nde de yakın zamana kadar ipek halı dokunduğu belirtilmektedir.²⁸

Konya ilindeki müzelerde korunan el dokumalarının durumu çeşitli yayınlar ve kaynak kişilerden alınan bilgiler doğrultusunda belirlenmeye çalışılmıştır. Sayın Naci Bakırcı, "Mevlana Müzesi Halı Kilim Seksiyonunda Sergilenen Türk Halıları" isimli makalesinde Mevlana müzesinde bulunan halı ve kilimler hakkında bilgiler nakletmiştir. Bu bilgilere göre Mevlana Müzesi'nde Mevlevi Dergâhı'ndan müzeye nakil edilen ve bağış ve satın alma yoluyla müzeye kazandırılan 400 kadar halı bulunmaktadır. Bu halıların Mevlana Müzesi'nde sergilenenler dışındakileri Konya Türk İslam Eserleri Müzesi'nde teşhir edilmektedir. 1954 ve 1984 yıllarında teşhir ve tanzim çalışmaları yapılmıştır. Müzede Selçuklu ve Beyliler dönemi halılarının yanı sıra önemli bir halı merkezi olan Konya ve çevresi ile Anadolu'nun diğer halı merkezlerine ait olan halılar sergilenmektedir. Koleksiyondaki halıların en eskisi 13. en yenisi ise 20. yüzyıla tarihlendirilmektedir.²⁹ Mevlana Müzesi'nde yer alan halı ve kilimler, 1998 yılında Konya Etnografya Müzesi'nde açılan Halı Kilim Seksiyonu'nda yer almak üzere bu müzeye devredilmiştir. Bu konu Sayın Azize Aktaş Yasa'nın "Konya Etnografya Müzesi'nde Halı Kilim Seksiyonu Açılıyor" isimli çalışması ile bilim dünyasına duyurulmuştur.³⁰

Konya Etnografya Müzesi'nde 7300 etnografik eser kayıtlı bulunmaktadır. Bu eserler arasında 151 adet cicim, 240 adet kilim, 688 adet halı olmak üzere toplam 979 adet el dokuması örnekleri bulunmaktadır. Son 5-8 yıldır Müftülükler kanalıyla, halıları yenilenen camilerde bulunan eski dokuma örneklerinin müzeye tespiti yaptırılarak, önemli bir kısmı müze koleksiyonuna bırakılmaktadır. Kayıtlı örneklerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bunun yanında Konya ilinde halı kilim ticareti yapan firmalar, müzeden expertis raporları istemektedirler, ancak girişimcilerin farklı gümrüklere başvurularından dolayı bu konuda objektif bir rakam elde edilememiştir.³¹

Foto 12. Lâdik'te Halıcılık İşletmesi, 2010.

1997 yılında Konya'da Sedirler mahallesinde mevcut iş gücünü ve dokuyucu potansiyelinin bir kısmını değerlendirmek amacıyla Karatay Belediyesi Sedirler Halı Merkezi kurulmuştur. Karatay Belediyesi tarafından hazırlanan bir proje ile desteklenen merkezde halı imalatı ve pazarlama organizasyonunu Eğerci halıcılık üstlenmiştir.³² Temeli 1996 yılında atılan, 1997 yılında hizmete giren bina 1800 metrekarelik alanda, üç katlı olarak inşa edilmiştir. Yaklaşık 300 kişiye iş imkânı sağlanması ve bölgedeki insanların yaşam standartlarını yükseltmek ve meslek edindirmek amacıyla planlanan bu projede istenilen sonuçlara ulaşılamamıştır. Üretilen halılardaki pazarlama problemi ve dokuyucu motivasyonunun sağlanamaması gibi sebeplerle 1,5-2 yıl gibi süreçte proje sona ermiştir. Azize Aktaş Yasa 1997 yılında Arış dergisinde "Halı Sektörü İçin Önemli Bir Adım: Sedirler Halıcılık Merkezi" isimli makalesi ile Konya için önemli olan bu gelişmeyi bilim ve sanat dünyası ile paylaşmıştır.³³

Konya ve çevresinde son yıllarda dokumacılığı yeniden canlandırmak ve mevcut potansiyel işgücünü kullanmak üzere planlanan çeşitli projeler gerçekleştirilmiştir.

²⁸ Adem Esen, "Konya ve İlçelerin Kalkınmışlıkları", *Ulusal 1. Konya Ekonomisi Sempozyumu*, Editörler: A.Esen, A. Kaymaz, 18 Nisan 2003, Konya, 2003, s. 186-191-203-208-214-219-221.

²⁹ Naci Bakırcı, "Mevlana Müzesi Halı Kilim Seksiyonunda Sergilenen Türk Halıları", *Arış, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, (Mart-1997), s.120-133.

³⁰ Azize Aktaş Yasa, "Konya Etnografya Müzesi'nde Halı Kilim Seksiyonu Açılıyor", *Arış, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, Yıl 1, Sayı 4, (Nisan-1998), Ankara, s.128-131.

³¹ Gülseren Kervan, (Etnografya Müzesi Arkeologu), 20.10.2010 tarihinde şifahen verdiği bilgilere göre.

³² Hüseyin Eğerci, (1961, Konya doğumlu, işadamı), 21-10-2010 tarihinde şifahen verdiği bilgilere göre.

³³ Azize Aktaş Yasa, "Halı Sektörü İçin Önemli Bir Adım: Sedirler Halıcılık Merkezi", *Arış, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, Yıl 1, Sayı 3, Aralık-1997, Konya, s.134-135.

Foto 13. Lâdik'te Dokunan Halılar, Lâdik 2008.

rilmiştir. Bunlardan bazıları Akşehir Hereke Tarzı İpek Halı Üretimi Projesi, Hotamış Türkmen Kilimi Projesi, Çiğil Kilimi Üretim ve Dokuma Merkezi Projesidir. Bu projelerden bazıları devam etmekle birlikte, bu projeler kapsamında yörede tespit edilen eski örneklerden yola çıkılarak yeni örnekler üretilmeye devam etmektedir.³⁴

Konya'nın; Lâdik, Karapınar, Hotamış, Ereğli, Arı-sama, Emirgazi, Sille, Sızma, Keçimuhsine, Başara-kavak, Yaylacık (Nuzumla), İnlice, Obruk, Çiğil, Akşehir, Çukurçimen, Derbent, Çumra ve Cihanbeyli gibi yerleşimlerinde geleneksel dokumacılık geçmişten günümüze kadar süregelmiştir. Bu gelenek Cumhuriyet döneminde de yaşatılmaya devam etmiştir.

Lâdik, evlerde ihtiyacı karşılamak üzere ve yöre insanının köy halısı olarak adlandırdığı geleneksel tipteki halılar³⁵ dışında, büyük çaplı ticari halı üretiminin yapıldığı önemli bir merkezdir. Alman bilgileri ışığında Lâdik'e 1950'li yıllarda Kemal Seli'nin çok sayıda tezgâh yerleştirdiği ve geniş çaplı üretimin yapıldığı tespit edilmiştir. Yörede dokuma üretimin-

de yer alan kişilerden alınan bilgilere göre 1960 lı yıllarda hayvancılık alanında faaliyet gösteren kooperatif, 1975 yılından sonra halıcılık alanında çalışmalar yapmıştır. Bu kooperatif kanalı ile yöre halkının "halevi" olarak adlandırdığı atölyelerde 10-12 yıl süre ile halı üretilmiştir. Kooperatif bünyesinde 200-250 adet tezgâh bulunduğu belirtilmiştir. Kooperatifte dokunan halıların desenleri ve iplikleri Kaplanlar Halıcılık Şirketinden ve Sümer Halı A.Ş. den temin edilmiştir. Aynı zamanda Konyalı halı firmalarından Çekirdekçi Halıcılıktan da iplik alındığı ve halı satıldığı ifade edilmiştir. Halıların çözgü ve atkısı pamuk, ilme iplikleri yün malzemelidir. Bu dönemde 1 m² den 13 m²'ye kadar büyüklükteki ve 40x50 kalitede halılar dokunmuş ve pazarlanmıştır. Bu halılar İran, İsfahan tipi olarak adlandırılan, madalyonlu, bitkisel motifli taban halılarıdır (Foto 12-13). Kaplanlar Halıcılık Lâdik'te yoğun olarak halı üretimi faaliyetinde bulunan Konyalı önemli şirketlerden birisidir. Kaplanlar Halıcılığın Lâdik'teki halı üretimini bırakması ile birlikte tezgâhlar kooperatife kalmıştır. Bu kooperatif halıcılık faaliyetlerini 1974 yılından 1997 yılına kadar etkin bir şekilde sürdürmüş ve 1997 yılında faaliyeti sona ermiştir. Bu gelişmede dokuyucu sigortalarının ödenememesi etkili olmuştur. Ayrıca Lâdik'te yaşam standartlarının yükselmesi, iplik kalitesinin bozulması ve farklı iş kollarının orta-

³⁴ A. Aytaç, "Kaybolmakta Olan El Sanatlarına Yönelik Konya ve Çevresinde Uygulanan Birkaç Eğitim Projesi", *Yeni İpek Yolu, Konya Ticaret Odası Dergisi*, Yıl 21, Sayı 244, Haziran, Konya 2008, s.48-51.

³⁵ Bekir Deniz, "Lâdik Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, Yıl 12, Sayı 46, 1986, s.13-18.

Foto 14. Lâdik Köy Halıları, Lâdik 2003.

Foto 15. Sızma Halı Atölyesi, Sızma 2005.

ya çıkması ve işçilik kalitesindeki bozulmalar nedeni ile pazarlamak üzere sürdürülen halı dokumacılığı sona ermiştir. Bu atölyelerin dışında yörede köy halısı olarak adlandırılan yan halı tipinde çift olarak üretilen örnekler çeyizlik amacı ile dokunmuştur (Foto 14.) Günümüzde dokuma faaliyetleri hem ticari boyutta, hem de yöresel olarak yapılmamaktadır. Eski örnekler Lâdik evlerinde ulaşılabilir.³⁶

Sızma, Konya'nın Selçuklu ilçesine bağlı bir beldesidir. Geçmişten günümüze geleneksel türde "yöreme" denilen ve yer tezgâhında dokunan düz dokumalar yapılmaktadır.³⁷ Bunun yanında Sızma'da yaklaşık olarak son 20 yıldır faaliyet gösteren "Sızma Sınırlı Sorumlu Kalkınma Kooperatifi" adı altında bir halıcılık kooperatifi bulunmaktadır. Kooperatife ait, Sızma'da "halı evi" denilen 2 adet atölye bulunmaktadır. Bu atölyelerde toplam 30 tezgâh yer almaktadır (Foto 15.) Tezgâhlar 6 ile 12 m² arasında halı dokunabilecek ebattadır. Sipariş yoluyla Isparta tipi, atkısı, çözücü pamuk, ilme ipliği yün halılar dokunmaktadır. İplikler ve desenler Sümerbank tarafından temin edilmekte ve biten halılar yine Sümerbank tarafından pazarlanmaktadır. İşçilik ücretlerinin karşılanamaması, Sümerbank'ın kapanmasından sonra iplik kalitesinin bozulması gibi nedenlerle son dönemde yoğun olarak halı üretimi yapılmamaktadır.³⁸

Karapınar ve köyleri halı, kilim, atmalı (cicim) ve tülü dokumaları ile tanınmaktadır. Bu teknikle dokunmuş yer yaygısı, duvar örtüsü, namazlağ, yastık, çuval, heybe gibi türlerde desen ve renk çeşitliliği ile geniş bir koleksiyona sahiptir. Ayrıca bölgede her evde bir dokuma tezgâhı bulunmaktadır. Yöre halkı günlük ihtiyacı karşılamak ve çeyiz hazırlamak amacıyla dokuma yapmaktadırlar. Yörede dokumacı-

³⁶ Mustafa Doğan (1980, Lâdik doğumlu, Üniversite mezunu), Mustafa Kızılcasız (1960, Lâdik doğumlu, Lise mezunu, 23 yıl kooperatifte çalışmış), 14.10.2010 tarihinde şifahen verdikleri bilgilere göre.

³⁷ H. Melek Hidayetoğlu, "Konya Yöresinde Yer Tezgâhına Son Örnek: Yöreme", VIII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, 26-30 (Haziran 2006), Gaziantep, (baskıda).

³⁸ Ramazan Eryiğit (1974, Sızma doğumlu, ilkökul mezunu), 20.10.2010 tarihinde şifahen verdiği bilgilere göre.

Foto 16. Hotamış Kilim Atölyesi, Hotamış 2002.

Foto 17. Ereğli Halı Pazarı, Ereğli 2002

Foto 18. Akşehir İpek Halı Atölyesi, Akşehir 2003.

lığı olumlu yönde etkileyen ve sürdürülebilirliğini sağlayan en önemli unsur küçükbaş hayvancılığın yoğun olarak yapılmasıdır. Yörede halkın Direkli Karapınar, Salur halısı, Karapınar Lâdiği, Bulutlu halı (manzaralı), Hataplı (merdivenli) halı, Çavuşlu kilim, Saf seccade isimleri ile bildikleri dokuma örneklerini sıkça görmek mümkündür. Bölgenin potansiyelini değerlendirmek amacıyla, 2002 yılında Hotamış yöresinde "Hotamış Türkmen Kilimleri Projesi" hayata geçirilmiştir (Foto 16). Proje bir dönem sürdürülmüş ancak maddi kaynakların sınırlı olması nedeniyle durdurulmuştur.

Ereğli ve çevresi; Arısama halıları³⁹, Bekdik kilimleri, Çayhan halıları ve yörede bulunan Yörük köylerindeki dokumalar ile ön plana çıkmaktadır. Bu dokumalar yöreye özgü desen ve renk özelliğini üzerlerinde taşımaktadırlar. Ereğli merkezde Fatih Camii avlusunda Perşembe günleri halı pazarı kurulmaktadır. Burası Ereğli ve köylerinden halkın kendi ihtiyacını karşılamak için dokuduğu halı ve kilimleri sergiledikleri ve pazarladıkları bir ortamdır. Karapınar ve Ereğli'de Halı kilim ticareti ile uğraşan tüccarların yanında çeyizlik olarak alış veriş yapmak isteyen yöre halkı da bu pazara ilgi göstermektedir (Foto 17). Ereğli – Belkaya (Arısama) yöresi yoğun olarak halı üretiminin yapıldığı bir bölgedir. Bu bölgede yöre halkının iplik renklendirme taleplerini Hamza Gençtürk adındaki boyacı karşılamaktadır.⁴⁰ Kimyasal boyalar ile büyük kazanlarda yöre halkından aldığı yün iplikleri renk tercihleri doğrultusunda boyamaktadır.

Obruk çevresi, yer yaygısı, namazlık kilimleri ve cicimleri ile tanınır. Keçimuhsine yöresinin üst üste dizilen mihraplı cicim türleri en bilinen dokumalarıdır. Bunun yanında yörede halı da dokunmaktadır. Çumra çevresinde dokuma faaliyeti Yörük köylerinde sınırlı bir şekilde sürdürülmüştür. 2002 yılında Çumra Belediyesi'nin organizasyonu ile "Çumra El Sanatları

Merkezi" bünyesinde kilim dokumacılık kursları açılmıştır. Ancak bu kilimler yöreye özgü desen karakteri taşımamaktadır.

Nuzumla (Yaylacık) kilimleri ve yatak halıları ile ünlüdür. Nuzumla kilimi Konya merkezinde ticari bir dokuma türü olarak sipariş yöntemi ile dokunan bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle tanınmış bir tür olan Nuzumla kiliminin renk ve desen karakterine tercihler doğrultusunda tüccarlar tarafından müdahale edildiği gözlenmiştir. Nuzumla yatak halıları; soğuktan korunmak ve yatak amacıyla erkek çocuğa çeyizlik olarak üretilen, hav uzunlukları 5 cm kadar ulaşabilen, çift toplu desen karakterine sahip halılardır.

Konya yöresinin ünlü dokuma merkezlerinden birisi de, Konya'nın sekiz kilometre kuzeybatısındaki Sille'dir. Sille, daha çok halılarıyla tanınır. Dokuma malzemesi yün ve pamuktur. Zemini kırmızı renkleri ile dikkat çekerler. Sille halıları genellikle göbeklidir. Seccade türü örnekler ise, halkın direk olarak isimlendirdiği, sütuncelerle karakteristiktir. Son yıllarda dokunan seccâdelerde, cami, türbe vb. manzara tasvirleri de mevcuttur. Bazı örneklerde ise zemin Mevlâna Türbesi, Sultan Selim Camii tasvirleriyle süslenir. Sille halılarında çift halı, seccâde, sedir halısı, eğer halısı en çok görülen halı tipleridir.

Akşehir yöresinde çeşitli dönemlerde dokumacılık faaliyetleri yapılmıştır. İ. H. Konyalı, "Akşehir Tarihi" adlı eserinde Akşehir'den büyük ölçüde halı ihraç edildiğini belirtmektedir. Özellikle Bermende yöresinin halılarıyla tanındığını ve "Şark Halı Kumpanyası'nın" Akşehir'de 25 halı tezgâhı çalıştırdığını yazmaktadır. Bu şirketin tezgâhlarının 1933 yılına kadar faaliyet gösterdiği, 1945'lerde Akşehir ve köylerinde 80 kadar halı tezgâhının çalıştığı bilinmektedir.⁴¹ Bir dönem Savaş (Bermende) köyünde Ispartalı halıcılarının siparişlerinin dokunduğu bir halı atölyesi olduğunu, 1974 yılında halıcılık kooperatifi kurulduğunu, kooperatif bünyesinde 40–50 adet halı tezgâhı bulunduğunu biliyoruz.⁴² Günümüzdeyse, kendilerinin Yörük olduğunu söyleyen; Cankurtaran, Ulupınar, Değirmenköy gibi birkaç köyün dışında kilim dokumacılığı yaşatılmamaktadır. Mevcut dokumalar eski tarihli örneklerdir.⁴³ Yakın geçmişte ilçe merkezinde Akşehir Halk Eğitim Müdürlüğü tarafından "Hereke Tipi İpek Halı Üretim Projesi" hayata geçirilmiştir ve halen sürdürülmektedir (Foto 18).

Konya il merkezinde kirkitli dokumaların dışında geçmişi Cumhuriyet dönemi öncesine de dayanan

³⁹ Arısama yöresi eskiden Karapınar'a bağlı iken son dönemde Ereğli'ye bağlı bir belde olmuştur.

⁴⁰ Hamza Gençtürk (44 yaşında, Belkaya doğumlu), 13-09-2002 tarihinde şifahi olarak verdiği bilgilere göre.

⁴¹ Hamza Gençtürk (44 yaşında, Belkaya doğumlu), 13-09-2002 tarihinde şifahi olarak verdiği bilgilere göre.

⁴² Aynı köyden Sayın Hasan Kocatürk (96 yaşında, Bermende doğumlu), 10.05.2003 tarihinde şifahi olarak verdiği bilgilere göre.

⁴³ H. Melek, Hidayetoğlu, "Akşehir (Konya) Yöresi Halı ve Düz Dokuma Yaygıları", *Süleyman Kazmaz'a Armağan*, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Yayın No:39, Hazırlayanlar:K. Toyar-N. Berkok Toygar, Ankara 2009, s.293-314.

Foto 19. Kıvrakma Göynekler (Ergül Önge Koleksiyonu).

Foto 20. Hadim Bezi, Hadim 2004.

bez dokumalar mevcuttur. Bu dokumalar evlerde günlük ihtiyacı karşılamak üzere iç çamaşırını ve çarşaf olarak üretilmiştir. Kıvratma adı verilen bu bezlerden yapılan iç çamaşırları göynek, don olarak çeşitlenmektedir. Günümüzde kıvratma bezi üretilmemekle birlikte evlerde çeyizlerde saklanmakta ve tercihen çeyiz mağazalarına satılmaktadır (Foto 19). Hadim⁴⁴ ilçesi bez dokumacılığıyla tanınmaktadır. Çizgili ve kareli düzenlemeyle sofranın altı, peşkir gibi amaçlarla dokunan bezlerin kullanım alanlarının daralması ile günümüzde dokuyucu sayısı çok azalmıştır⁴⁵ (Foto 20). 1996 yılında Sayın Prof. Dr. H. Örcün Barışta öncülüğünde Gazi Üniversitesi bünyesinde Hadim bezini tanıtmak ve üretimi yönlendirmek üzere bu dokumaların ev dekorasyonu ve giyimde kullanımı üzerine bir çalışma yapılmıştır. Bozkır ilçesinde yün malzemeyle bez ayağı tekniğinde depme kumaş⁴⁶ adı verilen dokumalar üretilmektedir. Bu kumaşlar dış giyimde kullanılmaktadır. Üretildiği yıllarda ekonomik öneme sa-

hiptir. Üretimi yok denilecek kadar azalmıştır. Ayrıca Konya'nın Doğanhisar ilçesi Ayaslar kasabasında geleneksel olarak peşkirler üretilmektedir. Bununla ilgili 1990'lı yıllarda mevcut durumu belgelemek üzere çeşitli projeler üretilmiştir.

3. Değerlendirme ve Sonuç

Araştırmada Konya'da Cumhuriyet dönemi dokumacılık faaliyetleri genel bir çerçevede değerlendirilme-ye çalışılmıştır. Bu bağlamda dönemler, ilgili kaynak kişiler, ticarethane ve kurumlardan veri toplanarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmanın sonucunda 1950'lere kadar dokuma ticareti hakkında çok az bilgiye ulaşılabilmiş, bu dönemi yansıtan az sayıda örnekle karşılaşmıştır. Cumhuriyetin ilanını takip eden yıllarda en dikkat çeken faaliyet, dokumaların sergilendiği 2. Milli Sanayi Konya Sergisi'dir. 1950'lerde Kemal Seli, Osman Kaplan, A.Necati Çekirdekçi gibi girişimcilerin özellikle Lâdik merkezli dokuma faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Bu yılları izleyen süreçte Konya ve çevresinde yöresel dokumacılık faaliyetlerinin de devam ettiği ve bu faaliyetlerin günlük ihtiyacı karşılama amacı ile sürdürüldüğü görülmektedir. Konya ve çevresine ait geleneksel tipteki dokumaların alım-satımlarının "dellal pazarı" gibi pazarlarda ve Konya merkezdeki ticarethanelerde gerçekleştiği söylenebilir.

1980'lere gelindiğinde Konya merkezdeki girişimcilerin halı üretimi ve pazarlanması konusunda dikkati çeken, geniş çaplı çalışmalarının olduğu gözlenmektedir. Bu dönemde üretilen dokumalar Konya ekonomisine önemli katkılar sağlayacak düzeyde ihraç edilmiştir.

Konya ve çevresinde Lâdik, Karapınar, Ereğli, Akşehir, Keçimuhsine, Obruk, Sille, Nuzumlu, Çumra, Sızma gibi dokuma merkezlerinin bu dönemde yoğun olarak dokuma faaliyetinde buldukları, çeşitli türlerde ve teknikte örnekler ürettikleri bilinmektedir. Bu yöreler genel anlamda değerlendirmeye alınmıştır, her bir yörenin el dokumacılık faaliyetleri ayrı ayrı birer araştırma konusu olacak niteliktedir.

Konya Etnografya Müzesi Halı ve Kilim Seksiyonu'nda sergilenen örnekler, geçmişten günümüze kadar Konya ve çevresi dokumacılığı hakkında bilgi vermektedir. Ancak Konya, bu konuda zengin bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyel Konya'da bir halı müzesi oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.

Konya el dokumacılığının ticari boyutuna ilişkin verilerin değerlendirilmesinde, Konya'da ticari faaliyetleri organize eden ve kayıt altında tutan Konya Ticaret Odası verileri araştırılmıştır. Ancak el dokumacılığı faaliyetleri konusunda çok sınırlı bilgiye ulaşılabilmmiştir. Ayrıca dokumacıların bağlı oldukları esnaf odalarının arşivleme çalışmalarının da yetersiz olduğu gözlenmiştir. Konyalı halı tüccarlarının ürettikleri ve sattıkları halı ve kilimleri kayıt altına al-

⁴⁴ Daha geniş bilgi için bkz. H. Örcün Barışta, "Konya Hadim Dokumacılığı", *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, 1994, Kültür Bakanlığı:1758. Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 224, Ankara, 1996, s. 1-15; H. Örcün Barışta, "Konya-Hadim Dokumalarıyla İşlemeli Sofra Altları ve Peşkirleri", *Sanat Tarihi Araştırmaları*, Prof. Dr. Haşim Karpuz'a Armağan, Ed. Dr. M. Denктаş-Dr. O. Eravşar, Konya 2007, s. 65-70.

⁴⁵ Ahmet İşbitiren (Hadim doğumlu), 25.06.2004 tarihinde şifahen verdiği bilgilere göre.

⁴⁶ Mehmet Derinöz (59 yaşında, Kayapınar-Bozkır doğumlu, ilkököl mezunu), 15.07.2004 tarihinde şifahen verdiği bilgilere göre.

mamaları bu konuda sağlam bir veritabanı oluşmasını engellemiştir. İlgili dönemleri içeren çok az sayıda istatistikî bilgiye ulaşılmıştır. Bunun nedeni olarak, yöresel çalışmaların çoğunlukla bölgenin dokuma özelliğini yansıtan içerikte olması, üretim ve pazarlama konuları ile bir bütün halinde yeterli derecede değerlendirilememesi olarak düşünülebilir.

Günümüzde halı, kilim üretim ve pazarlanması konusunda faaliyet gösteren kişilerle yapılan görüşmelerde Konya el dokumacılığının yok olma noktasına geldiği, üretimin son on yılda 1980'lere göre ciddi oranda gerilediği belirtilmiştir. Bu gerilemenin nedenleri arasında, üretim maliyetinin yükselmesi, hammadde teminindeki güçlükler, işçi sigorta ücretlerinin ödenememesi, piyasaya ithal ürünlerin ucuz fiyatla girmesi, dokuma yapmaya istekli kişilerin azalması, farklı iş kollarının ortaya çıkması ve hayat standartlarının yükselmesi sıralanabilir. Bu nedenler dokuma üretimi ve satışı yapanların ticari kazanç elde etmesini zorlaştırmaktadır. Çin, İran, Afganistan, Nepal gibi ülkelerdeki ucuz üretim maliyeti, düşük ücretle işçi çalıştırılması, bu ülkelerde alıcıların talep ettikleri örnekleri iyi taklit edebilmeleri bu gerilemede pay sahibidir. Geçmişte halı kilim üreten ve pazarlayanlar, günümüzde sadece ellerindeki örnekleri pazarlamakta, yeni örnekler üretmek için bir faaliyet göstermemektedirler. Üretimin durma noktasına gelmesi, geleneksel sanat kollarımızdan birisi olan bu uğraşın genç kuşak tarafından öğrenilememesine neden olmakta, dolayısı ile yıllar içinde unutulma tehlikesini beraberinde getirmektedir. Halı kilim üreticileri üretimin devam ettirilebilmesi konusunda devlet desteği beklediklerini ancak bir desteğin sağlanmadığını üzümler ifade etmişlerdir. Bu tespitler mevcut durumun iyileştirilmesi noktasında yeterli olamamaktadır. Aynı zamanda bu iş ile uğraşanların, araştırmacılarından üniversite ve dengi kuruluşlardan beklentileri büyüktür.

Geleneksel, ticari, sanatsal boyutuyla önem taşıyan dokumacılığı geleceğe taşımak için gerekli devlet desteğinin sağlanması, yerel yönetimlerin ve esnaf odalarının bu konuda yörede çalışma yapmaları, araştırmacıların sürdürülebilir projelerle halk ile işbirliği yapması ve bu sanatın gelecek nesillere öğretilmesi öneriler arasında yer alabilir. Ayrıca eski örneklerin yörede doğru şekilde belgelenmesi ve yerinde doğru koruma yöntemleri ile korunması önemlidir.

Kaynaklar

- Akan, Meral - Kayabaşı, Nuran (2009), "Konya İlinde Satışa Sunulan Turistik Halı ve Kilimlerde Kullanılan Motifler" *Uluslararası Türk El Dokumaları (Tekstil) Kongresi ve Sanat Etkinlikleri*, 14-15-Mayıs, Konya, s. 329-338.
- Aktaş Yasa, Azize (Aralık-1997), "Konya'daki El Halıcılığının Bugünkü Durumu ve Problemleri", *Arış, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, Yıl 1, Sayı 3, Konya, s. 128-133.

- Aktaş Yasa, Azize (Aralık-1997) "Halı Sektörü İçin Önemli Bir Adım: Sedirler Halıcılık Merkezi", *Arış, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, Yıl 1, Sayı 3, Konya, s. 134-135.
- Aktaş Yasa, Azize (Nisan-1998), "Konya Etnografya Müzesi'nde Halı Kilim Seksiyonu Açılıyor", *Arış, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, Yıl 1, Sayı 4, Konya, s. 128-131.
- Altan, Midhat (1940), *Konya'nın İktisadi Bünyesine Bir Bakış*, İstanbul.
- Arabacı, Caner (1999), *Geçmişten Günümüze Konya Ticaret Odası 1882-1999*, Konya Ticaret Odası Yayınları, Konya.
- Aytaç, A. (2008), "Kaybolmakta Olan El Sanatlarına Yönelik Konya ve Çevresinde Uygulanan Birkaç Eğitim Projesi", *Yeni İpek Yolu, Konya Ticaret Odası Dergisi*, Yıl 21, Sayı 244, Haziran, Konya, s. 48-51.
- Bakırıcı, Naci (1997), "Mevlana Müzesi Halı Kilim Seksiyonunda Sergilenen Türk Halıları", *Arış, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, Konya, s.120-133.
- Barışta, H. Örcün (1996), "Konya Hadim Dokumacılığı", *Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1994*, Kültür Bakanlığı:1758, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 224, Ankara, s. 1-15.
- Barışta, H. Örcün (2007), "Konya-Hadim Dokumalarıyla İşlemeli Sofra Altları ve Peşkirleri", *Sanat Tarihi Araştırmaları, Prof. Dr. Haşim Karpuz'a Armağan*, Ed. Dr. M. Denктаş-Dr. O. Eravşar, Konya, s. 65-70.
- Deniz, Bekir (1986), "Lâdik Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, Yıl 12, Sayı 46, s. 13-18.
- Deniz, Bekir (2000), *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 215, Ankara, s. 129-130.
- Esen, Adem (1998), "Cumhuriyetimizin Kuruluşundan Günümüze Konya'da İktisadi Hayatla İlgili Değerlendirmeler" *Yeni İpek Yolu*, Yıl 12, Sayı 129, Konya, s. 18-22.
- Esen, Adem (2003), "Konya ve İlçelerin Kalkınmışlıkları", *Ulusal 1. Konya Ekonomisi Sempozyumu*, Editörler: A. Esen, A. Kaymaz, 18 Nisan 2003, Konya, s. 186-191-203-208-214-219-221.
- Hidayetoğlu, H. Melek (2008), "Cumhuriyet Döneminde Konya'da Halıcılık", *Konya Kitabı XI, Özel Sayı Aralık*, Konya, s. 339-349.
- Hidayetoğlu, H. Melek (2009), "Akşehir (Konya) Yöresi Halı ve Düz Dokuma Yaygıları", *Süleyman Kazmaz'a Armağan*, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Yayın No: 39, Hazırlayanlar: K. Toyar - N. Berkok Toygar, Ankara, s. 293-314.
- Hidayetoğlu, H. Melek (26-30 Haziran 2006), "Konya Yöresinde Yer Tezgâhına Son Örnek: Yöreme", *VIII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Gaziantep*, (baskıda).
- Konya El Dokuması Halıcılık Anketi-1983*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ekim 1986.
- Konya İl Yıllığı*, 1973.
- Konyalı, İ. Hakkı (1945), *Nasreddin Hocanın Şehri Akşehir Tarihi-Turistik Kılavuzu*, İstanbul, s. 237.
- KTO Etüd Araştırma Servisi, "İlimizin Ekonomik ve Sosyal Yapısı", *Yeni İpek Yolu, Konya Ticaret Odası Dergisi*, Sayı ..., s. 15-19.
- Odabaşı, A. Sefa (1998), "2. Milli Sanayi Konya Sergisi", *Konya Bülteni*, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayını, Sayı:19, Mayıs- Haziran Konya, s. 16-17.
- Seli, Kemal (1988), "Halı Üretiminde De-Santralize Üretim Sisteminin Tatbiki", *V. Vakıf Haftası Halıcılık Semineri*, Ankara, s. 47-49.
- Sönmez, Osman (2003), "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Konya Sanayisine Bir Bakış", *Ulusal 1. Konya Ekonomisi Sempozyumu*, Editörler: A. Esen, A. Kaymaz, 18 Nisan 2003, Konya, s. 21-24.